

ОПШТИНСКА УСТАНОВА
МУЗЕЈ НА ГРАД КРАТОВО

МУЗЕЈСКИ
ГЛАСНИК

7

ОПШТИНСКА УСТАНОВА
МУЗЕЈ НА ГРАД КРАТОВО

МУЗЕЈСКИ ГЛАСНИК

7

МУЗЕЈСКИ ГЛАСНИК	VOL. 7	р-р. 1-250	Кратово 2014
---------------------	--------	------------	--------------

ГОДИНА 11, БРОЈ 7
КРАТОВО, 2014

Редакциски одбор

Проф. д-р Зоранчо Малинов, научен советник во Институтот за фолклор “Марко Цепенков”, Скопје

Проф. д-р Зоран Тодоровски, директор на Државниот архив на Република Македонија

Прод. д-р Марко Китевски, научен советник во Институтот за македонска литература, Скопје

Доц. д-р Мирјана Нинчовска, кустос советник во НУ Музеј на Македонија, Скопје

Доц. д-р Звонимир Николовски, стручен соработник во Управата за заштита на културното наследство, Скопје

М-р Драган Георгиевски, кустос советник, директор на ОУ Музеј на град Кратово

Тодор Коцевски, публицист од Кратово

Научните сознанија на авторите се нивни лични достигнувања и нив Редакцијата ги препушта на судот на јавноста

Издавач
Општинска установа **Музеј на град Кратово**

За издавачот
М-р Драган Георгиевски

Уредник
Проф. д-р Зоранчо Малинов

Лектура и коректура
Лиде Стојановска

Печатница
Втори август - Штип

Тираж
500 примероци

Гласникот е печатен со финансиска поддршка од
Министерството за култура на Република Македонија
и Општина Кратово

СОДРЖИНА

1. Д-р Ѓорѓи Малковски, СЕДУМДЕСЕТ ГОДИНИ СЛОБОДНА
МАКЕДОНСКА ДРЖАВА.....7
2. Д-р Зоранчо Малинов, КРИВОРЕЧКИТЕ
ДОДОЛАРИ.....23
3. Д-р Звонимир Николовски, SEGMENTVM II:
КРАТОВСКО-ЗЛЕТОВСКАТА ОБЛАСТ ВО
АНТИКАТА.....34
4. Д-р Петар Намичев, Екатерина Намичева, ПРОСТОРНИОТ
РАЗВОЈ НА КРАТОВСКАТА ГРАДСКА КУќА ОД 19 И
ПОЧЕТОКОТ НА 20 ВЕК.....59
5. Д-р Јасминка Ристовска-Пиличкова, СЕМАНТИКА НА
ПРЕКРШЕНАТА ЛИНИЈА ВО ОРНАМЕНТИКАТА НА
ВЕЗОВИТЕ ВО СЕВЕРОИСТОЧНА МАКЕДОНИЈА.....80
6. М-р Горанчо Ангелов, ГУСЛАТА ВО КРАТОВСКО –
ГУСЛАРОТ СТАНКО СТОЈАНОВ ОД С. ТУРАЛЕВО,
КРАТОВСКО.....98
7. М-р Драган Георгиевски, АЈДУЧКАТА ЧАРШИЈА ВО
КРАТОВО.....115
8. М-р Александра Кузман, ЕЛИЦА ИЛИЕВА - ЧУВАР НА
ВОКАЛНО-ИНСТРУМЕНТАЛНАТА ТРАДИЦИЈА НА
С. КАВРАК, КРАТОВСКО.....139
9. Стојанче Костов, ОРСКАТА ТРАДИЦИЈА ВО СЕЛО
КУКЛИЦА.....157

10. Славица Крстиќ, ЦРКВАТА СВ. ЃОРЃИ КРАТОВСКИ
ВО КРАТОВО.....174
11. Валентина Илиевска, ВЕРУВАЊА И ОБИЧАИ ОКОЛУ
ПЧЕЛАРЕЊЕТО ВО КУМАНОВСКО.....200
12. М-р Стефан Коцевски, КАКО КРАТОВСКАТА ОБЛАСТ Е
ПРЕИМЕНУВАНА ВО ЗЛЕТОВСКА ОБЛАСТ.....209
13. Лела Петрова, РЕВИЗИЈА НА МУЗЕЈСКИОТ МАТЕРИЈАЛ
ВО МУЗЕЈОТ НА ГРАД КРАТОВО.....221
14. Лидија Ташева, ЧЕДО ЈАКИМОВСКИ – КРАТОВСКО
ВИНОЖИТО НА ИДНИТЕ ЛЕТА.....229
15. Д-р Владимир Боцев, МЕЃУНАРОДЕН ФЕСТИВАЛ НА
ЕТНОЛОШКИОТ ДОКУМЕНТАРЕН ФИЛМ ВО
ОРГАНИЗАЦИЈА НА МАКЕДОНСКОТО ЕТНОЛОШКО
ДРУШТВО “КРАТОВО 2012” И “КРАТОВО 2013”.....233
16. Милица Пешевска Николовска, САМАРЏИСКИОТ
ЗАНАЕТ ВО КРАТОВО.....240

П

А
св-
ог
Ба
на
нр-
сн
Ед
от
ак

К
св-

св
ог
Ба
ов
мс
нр-
те
на
пр

на

Доц. д-р Петар Намичев*

Екатерина Намичева**

ПРОСТОРНИОТ РАЗВОЈ НА КРАТОВСКАТА ГРАДСКА КУЌА ОД 19 И ПОЧЕТОКОТ НА 20 ВЕК

Апстракт: Кратовската градска куќа има одреден развој на просторната организација кој може да се следи од XVIII до почетокот на XX век. Типологијата и развојната структура започнува од повеќеделната куќа со простории, приземна, куќата на кат и повеќе ката, братската куќа и сл. Градската кратовска куќа има свои одредени градителски, фолклорни и етнички вредности, со своја еволуција, содржина, прилагодена на секојдневните семејни потреби.

Клучни зборови: куќа, одаја, простор, архитектура, чардак, основа, кат.

Градот Кратово во својот историски развој е препознатлив како рударски центар, кој го достигнува најголемиот развој на урбана населба при крајот на XVIII и во текот на XIX век. Урбаниот концепт на населбата се развива од XVI век, кога има околу 1.000 куќи, со триесет маала, од кои муслимански биле шест, во XVII век имало околу 800 куќи, а во XIX век имало околу 6.000 жители и чаршија со голем број на дуќани, околу 350.

Куќата во Кратово во овој период од XVII до XIX век, имала приземје и кат, како препознатлив белег за формирањето на сликата на градот, покрај другите јавни

* Авторот е д-р на етнолошки науки и дипл. инж. архитект, доцент е на Факултетот за природни и технички науки при УГД во Штип.

** Авторката е дипл. инж. архитект и студент на мастер студии по архитектура.

објекти. Како и јавните објекти - џамии, анови, дуќани, и куќите биле поставени во тесните локации на градското јадро, на стрмен терен и со амфитеатрална положба во однос на речните корита на Табачка и Манцина Река.

Во градот на амфитеатрална положба на конфигурацијата на теренот куќите се поставени во густа структура со маала, со густо лоцирани куќи, додека во периферните маала растојанието помеѓу куќите било поголемо. Со текот на времето населбите еволуирале, како и маалата, каде континуирано се намалува бројот на куќи со традиционална градба. Според занимањето или етничката припадност, се формирала и просторната структура на куќата. Миграциите од селата кон градот пренесувале одредени сегменти, навики и потреби со модифицирана форма, што влијаело и на густината и соодносот помеѓу куќите во градот.

Кулите претставуваат втор доминантен и препознатлив елемент во градското јадро, иако имале примарно одбранбена улога. Просторната структура била составена од приземјето, каде се складираше рудата, додека катните нивоа служеле за живеење, а на страната кон средиштето на градот најчесто имало исфрлен еркер со балкон, со широк поглед кон градот. Констатираме дека кулите како градителски форми со фортификациски карактеристики, пред сè биле градени за безбедно живеење во градот, додека преку нивната монументалност ја изразувале економската моќ и доминацијата во просторот. Одредени сегменти од просторната концепција на кулите, како функционалното решение или внатрешно обликување, секако влијаеле врз градската куќа која интензивно се градела во XIX век.

На периферните делови од градот каде најчесто се доселувале семејствата од околните села од Кратовско, куќите биле со едноставна форма и содржина. Околината на куќата во урбаниот двор содржела бавча со цвеќиња, лозница над еден дел од дворот кон куќата, чешма, летна кујна,

ПРОСТОРНИОТ РАЗВОЈ НА КРАТОВСКАТА ГРАДСКА КУЌА

казанџилница (за варење на ракија), *нужникот* (*але*) бил надвор од куќата, амбарот најчесто бил во тремот и сл. Бавчата имала мали димензии, особено во градското тесно подрачје, на стрмниот и карпест терен. Преку просторниот развој на куќите го следиме развојот на градската класа на трговци и занаетчи, но сепак најмаркантни биле куќите на беговите. Градската куќа во Кратово била слободно поставена, со ограден ѕид на дворното место, најчесто на стрмен терен, над карпите. Во друга концепција на поставеност на куќите тие се изградени една до друга во низа, со што ја формираат тесната улична мрежа.

Просторната концепција на куќата се одредувала во зависност од традицијата на градењето, потребите на семејството во однос на економските можности, условите на локацијата во однос на формата на улицата и соседните објекти, ориентацијата, инсолацијата, употребата на одреден градежен материјал техника и технологија на градењето. Според своите просторни карактеристики, кратовската куќа од XIX век имала високи стандарди на развиена станбена култура.

Просторната содржина на куќата имала одреден просторен ред со групирани простории според функција. Тремот најчесто бил во приземјето, поврзан со дворното место или служел како пред простор за економските простории. Тремот според формата можел да биде отворен или затворен. Поретко се сретнува трем кој не е преграден, односно типолошки, како *куќа без трем*. За простор на двор се сметал и дел од приземјето, отворен простор, најчесто поплочен на нивото на земјата, како повеќефункционален простор, за комуникација, работа и престој. При тоа ги соединувал сите простори, служел за комуникација за катот, а често имал и *амбар*. Економските помошни простории, кои најчесто биле во приземјето, се *визба*, *земник* или *клет*, трем, кујна или *куќа* и сл. Просторот на *земникот* се вклопувал во косиот терен, најчесто во карпа, со неправилна форма. Приземниот дел често имал поголема височина,

особено во делот на просторот на тремот, каде имало скали кои воде на катот, како и други простори и одајчиња во височината на меѓукатот. Меѓукатот (мезанин), *високо приземје*, претставувал простор каде се искористувала големата височина на тремот, најчесто за *зимска одаја*. Интересен е просторниот состав и мешање на различни функционални простории, во приземјето како *земник*, *зимска одаја* со *чардак*, иако на повисокото ниво се повторуваат одајата и чардакот. Често, со ориентација кон улицата бил граден простор за дуќан, во приземјето, кое излегувало на главната улица. На тој начин секоја куќа била прилагодена на одредено дворно место, каде димензиите се одредувале според вистинските скромни потреби на семејството. Во некои куќи се вградувала вкопана во земјата просторија - *скривница*, *тајна одаја*. Таа имала скриен дрвен капак во подот, од каде со скали се користела *скривницата* за засолнување, во време на непогоди.

Просторијата *куќа*, претставува повеќефункционален простор, кој во најголема мерка се користел во однос на останатите простории. Најчесто терминот е преземен од просторијата од селската куќа, каде се готвело околу огништето, се извршувале домашните работи, се спиеело и сл. Во просторниот концепт на градската куќа, оваа просторија се именува со истиот термин или се нарекува, *кујна*, *кујнич* и сл. Во просторот на кујната се вклопува и е директно поврзан *мијалник* (*хима*), *водник* или како што се нарекува *влажен јазол*. *Кујничето* има функција за извршување на сите работи околу подготовка на храната, одржување на садовите, складирање на мали количества храна и сл. Често, покрај *кујната* се наоѓа *килер* (*ќерал*) за складирање на мали количества храна, директно поврзани или преку *чардакот*. *Кујната* најчесто била на катот, со *водник* или *кујнич* каде се миеле садовите. *Кујната* се нарекува и *зимска кујна*, а била поставена на највисокиот кат, каде *мијалникот* е издвоен во посебна просторија *хима*, поврзана преку *чардакот*. Во одредени случаи, *кујната* содржи огниште како издвоена

ПРОСТОРНИОТ РАЗВОЈ НА КРАТОВСКАТА ГРАДСКА КУЌА

просторија, а *кујнич* е посебна просторија, како предпростор пред нужникот, покрај кујната, на катот.

Куќата е единствената просторија која може да се забележи на сите нивоа, од приземјето, меѓукатот и катовите на кратовската куќа, што говори за нејзината неопходност и успешна вклопеност во функцијата на куќата.

Одајата се појавува на катните нивоа, во неколку форми според нејзината функција. Кога има помала површина се нарекува *одајче* или *сонче*. Одајата според големината, положбата и функцијата во куќата може да се забележи на катот, каде се граделе и до четири одаи, со различна големина. Според ориентацијата и функцијата се применувал терминот *зимска одаја*, која се користи во зимскиот период и најчесто се затоплува, или *летна одаја*, за летниот период, најчесто со поголема површина, а се нарекувала *голема одаја*. Според функцијата, одаите се нарекувале *гостински* и биле побогато украсени, за разлика од другите одаи. Според положбата и пристапот до природно светло, се нарекувале *темна* или *светла* одаја. Во беговите конаци, поради прекумерното украсување се нарекувале и *шарена одаја*.

За загревање се користеле *мангалите* и сидани печки, кои се поставувале во еден од аглите на просторијата, со сопствена конструкција или во линија со мусандрите. Одаите имале и зголемен волумен кој се надополнувал и со таваните, кои биле декорирани со плитко или длабоко кубе, со додатна декорација, при што просторијата го добива терминот на гостинска одаја.

Катот најчесто содржел *чардак*, како простор кај кратовската куќа, кој ги групирал и соединувал останатите содржини од куќата. На катот имало одаи, спални, гостински соби, чардак и сл. Поретко чардакот се градел на неколку нивоа, со неправилна форма, често и од задната страна на куќата кон дворното место, кон реката или сончевата ориентација. Чардакот на катот најчесто бил средишно поставен или на агол, отворен или затворен со прозорци,

поради заштита во зимските услови на планинската клима, својствена за Кратово. Често на првиот кат се применувал отворен чардак, а на вториот кат затворен, или обратно. Како продолжување на просторот на чардакот во кратовската куќа е *ќошкот* или минсофа (*доксат*), најчесто со полукружна (поретко правоаголна) форма во основа, со функција за одмор и комуникација со улицата, обликувана и нагласена со полукружните исфрлени чардаци со лачни завршетоци на гредите помеѓу столбовите, украсени со стилизирани капители. Овој елемент бил применуван под влијание од турската или бегова куќа, која доминирала во градот. Површината на *минсофата* секогаш зазема централно место во основата, со најубава визура кон околината, каде се пробива кон сончевите зраци, како дел од површината на чардакот. Височината на куќите лоцирани над карпесто тло, можела да биде и до четири нивоа. Поретко се сретнува застапеноста на исто ниво на трем и чардак на исто ниво.

Бањата била составен дел на катот во одајата или покрај неа, како остаток од турската концепција на градската куќа. *Параклис* најчесто се поставувал на катот, помеѓу одаите, за чување на икона и други свети предмети, а се користел за молитви за време на верските празници. Кратовската градска куќа, според статусот, се нарекувала бегова куќа, кула, чардаклија, куќа на високо и сл.

Хронолошки развој

Хронологијата на просторниот развој на градската куќа неизоставно е поврзано со одредени влијанија од непосредната околина, традицијата на градење, социјалните услови на семејството, економската состојба, локалните потреби на семејствата, климатските услови, урбаните законитости и сл. Сето ова условило спонтан и континуиран развој на просторноста на куќата, дефинирање на типот на градба, карактеристиката на просторниот функционален систем на градбата и сл. За да се согледа првичната форма на простории за кои може термилошки да се примени

ПРОСТОРНИОТ РАЗВОЈ НА КРАТОВСКАТА ГРАДСКА КУЌА

изразот живеалиште или куќа, мораме да го согледаме развојот на живеалиштата во руралната средина (цртеж 1).

Секако првите просторни форми се едноставни од еден простор, кој одамна е надминат и трансформиран во објект од најмалку две простории до куќи со четири простории. Иако и според сложеноста, односно едноставноста на просторниот систем, двопросторните куќи се применувале во долг временски распон, од првите почетоци, до средината на XX век. Оваа форма на приземна куќа постигнала најголем број на варијантни решенија со вклучување на чардакот како отворен простор, неопходен за функционирањето на зголемените потреби на семејството. Овој модел на три до четири просторна приземна куќа со чардак, се градела во периодот од почетокот на XVIII век до средината на XX век. Положбата на чардакот се појавува со странична (аголна позиција) или средишно, во симетрична основа и распоред на простории. Ова е карактеристично за истиот период на развој како и претходниот модел. Во понатамошниот развој, чардакот зазема сè поголема површина, како резултат на зголемените потреби на семејството.

Во руралните средини просторниот развој на живеалиштата, иако со скромни димензии, ја прикажува насоката на развој на просториите и концептот на основата на куќата. Најсложени примери на просторна организација претставуваат двојните или братски куќи, каде се комбинирани претходните анализирани модели на живеалишта, според локацијата, ориентацијата и големината на објектот. При тоа се издвоени две независни просторно-функционални целини, кои се складно вклопени во структурата на населбата и соседните габарити на објектите. Кај двојните куќи разликуваме две варијанти на симетрично или асиметрично решение. Често, овие објекти не биле градени заедно во исто време, туку биле доградувани според одредени потреби.

Применети модели - просторни карактеристики

Основната карактеристика на кратовската куќа е положбата на локација на стрмен терен, најчесто на карпесто тло, во близина на речните корита. На тој начин просторниот концепт на куќата е природно поврзан и сраснат со карпестото тло, органски поврзано. При тоа, овој начин на градење на куќите влијае и врз оригиналниот пристап во надворешното обликување со повеќе катни нивоа, со силуета на куќи во форма на кула. Ова наведува на рационализација на пристапот, како полесно функционално пристапување од друга страна, што е овозможено со стрмниот терен.

Кон просторната концепција на основата се прилагодува и формата на скалите и нивната положба. Најчесто тие се поврзани од тлото во тремот со чардакот или холот на катот, со сета положба по сите нивоа, или ја менува насоката и положбата во однос на добивање на функционално решение со повисоки вредности.

Од овие типолошки модели во руралната средина се формирала просторната основа на градската куќа, надополнувајќи се на искуството од живеалиштата во дотогашниот период. Градската куќа имала зголемени потреби, каде градскиот пристап на живеење диктирал просторно, конструктивно и естетски издржана градба. Според документираните примери на куќи од Кратово, можеме да заклучиме просторен сложен систем како во однос на неколку нивоа, до четири нивоа. Во досегашната анализа констатиравме одреден распоред на типови на простории по вертикала, кои се функционално групирани. Понатамошната термиолошка типолошка класификација може да се анализира врз основа на формата на чардакот во основа. Чардакот доминира во просторот во аголна положба, каде зазема најчесто една четвртина од вкупната површина или повеќе. Вториот модел е поставување на чардакот по целата длабочина на основата, странично на едната половина или со симетрична средишна положба во однос на основата. Чардакот излегува на двете страни на куќата, на

ПРОСТОРНИОТ РАЗВОЈ НА КРАТОВСКАТА ГРАДСКА КУЌА

предната фасада кон улицата и кон дворот, кога во првиот дел таа треба да постигне одредена ексклузивност на челната фасада, додека кон задната страна, кон дворот, се ориентира кон сонцето, односно кон јужната страна. На тој начин се добива двојно третирана декоративно обликувана фасада, која произлегува од организацијата на просторното решение.

Чардакот е поврзан со другите простории и е со најголема површина. Просторната структура е органски поврзана со конструктивниот систем и изразена на фасадното обликување. Тенденцијата кон постигнување на естетска фасадна композиција е силно изразена, иако поради стрмниот терен и условите на локацијата, потешко се постигнува чиста симетрична рамнотежа на архитектонските елементи. При тоа, кон терминот на применета симетрија се постигнува со положбата на просториите, одаите, нивниот меѓусебен распоред и во однос на положбата на чардакот. Симетријата се почитува и при делумно применување на добивање на баланс на бројот на просториите, со тенденција кон делумна или во помала мерка нарушена симетричност. Додека изразена асиметричност се постигнува со различен сооднос на просториите кон одредена централна оска на основата, односно габаритот на објектот. Сепак, асиметричноста е постигната со геометриски форми на основите на просториите, со прекршени линии, со постигнување на додатна функционалност и сложеност на просторната форма. Често од специфичната организација на внатрешните простории се добива и одреден модел на типолошки концепт на градска куќа. Прилог кон ова се и надкриените ходници, од најгорните нивоа, кои се поврзани со улицата или соседот, дворот или внатрешниот двор.

Поради функционални причини, во овој случај не може да се одреди прецизна просторна граница, помеѓу чардакот, тремот, дворното место или некоја друга просторија од организацијата на просторното решение на куќата. Многу поретко, габаритот на горното ниво е помал во

однос на приземјето, но тоа е добиено во однос на зголемување на функционалноста на просторното решение.

Просторната потреба се решава со исфрлање на катните волумени надвор од линијата на габаритот, кон улицата, со различна широчина, со линиска форма или полукружна, според површината на кошкот од чардакот. Третманот на внатрешниот простор се отсликува и на фасадата, каде се акцентира одредено ниво од катот, независно дали се однесува на главната предна фасада или на задната фасада кон дворното место.

Карактеристика за типолошкиот развој на кратовската куќа е примената на издолжена основа, со неправилна форма, која се прилагодува на локацијата, на слободниот простор во сооднос со соседните габарити и локации.

Братските или двојни куќи се појавуваат во неколку организациски слични, но просторно издвоени варијантни решенија. Во однос на функционалноста на просториите, се застапени ист тип на економски и функционално репрезентативни простории. Физичката поделеност на габаритот може да биде со сосема издвоена конструкција или вклопени во една со меѓусебно координирани распореди на просторната содржина и организација. Често, еден простор се користи од двете просторни целини, а тоа се однесува најчесто за чардакот или тремот.

Сето ова наведува на заклучок за постоење на сложена просторна структура на кратовската куќа, каде не може точно да се дефинира прецизна типолошка структура. Разновидноста на просторните решенија се во најголема мерка прилагодени на сложената конструктивна, архитектонско-естетска структура на целата градба.

Економско-трговскиот потенцијал на населението се зголемил, при што семејствата имале потреба од градење на куќи со повисоки просторни и ентериерни вредности. Ова во најголема мерка се отсликувало кај градската куќа при изборот и положбата на просториите, формата на габаритот

ПРОСТОРНИОТ РАЗВОЈ НА КРАТОВСКАТА ГРАДСКА КУЌА

на куќата и сл. При тоа, биле внесувани детали од европската градска култура, прилагодена на веќе долго присутната исламска организација на просторот во куќата. Применето било влијанието на виталните особености на градската куќа од работата на градителските тајфи, со искуство од повеќе региони на Балканот. При тоа, градителите своето искуство го примениле при градењето на имотните градски куќи, прилагодени на локалните потреби и традицијата на живеење во градот. На тој начин, елементите од градската куќа имале посилно влијание врз формирањето на граѓанската култура на живеење и влијание врз околината.

Во рамките на една компаративна анализа на кратовската куќа, можеме да направиме споредба со развојот на градските куќи во Турција, Србија, Албанија, Бугарија, Грција, Босна и други земји кои имаат слични просторни карактеристики. Пред сè, тоа се однесува на примената на одредени просторни елементи, како докситот - кошкот, примената на формата и функцијата на чардакот, кујната, формата на тремот, примената на бањата, нужникот и третманот на дворното место. Овие просторни елементи под влијание на соседните региони, примиле одредени просторни функционални карактеристики, но се прилагодиле на локалните потреби на семејствата, внесувајќи одредена функционална и декоративна специфичност на градската куќа од овој период. Примената на кујната во однос на нејзината положба во габаритот и функционалната застапеност има поголем број варијанти во кратовската куќа, отколку во останатите балкански региони.

Градската кратовска куќа има свои одредени градителски, фолклорни и етнички вредности, со своја еволуција, содржина, прилагодена на секојдневните семејни потреби. Кратовската куќа како комплексна градба има своја специфика, не само во рамките на традиционалната македонска куќа од XIX век, туку и во еден поширок балкански контекст, според местоположбата, урбаното специфично јадро, прилагоденоста кон природните услови,

Доц. д-р Петар Намичев, Екатерина Намичева

издиференцираната препознатливост и креативност на автохтона фолклорна градба.

Користена литература

- Грабријан Д. (1986), *Македонска куќа*, Мисла, Скопје
Намичев П. (2008), *Традиционалната архитектура во Кратово од 19-от и почетокот на 20-от век*, Музеј на град Кратово, Кратово
Намичев П. (2008), *Заемните карактеристики и влијанија помеѓу градската и селската куќа во Кратовско*, Гласник бр. 4, Музеј на град Кратово, Кратово
Николоска М. (2003), *Градските куќи од 19 век во Македонија*, РЗЗСК, Скопје
Петровиќ Ђ. (1955), *Доксати и чардаци*, Београд
Томовски К., Вољинец Р. (1980), *Кратово, стара архитектонско-урбанистичка содржина*, МАНУ, Скопје
Томовски С. (1960), *Македонска народна архитектура*, Скопје

Petar Namichev, Ekaterina Namicheva

THE SPATIAL DEVELOPMENT OF KRATOVO TOWN- HOUSE FROM THE 19TH AND EARLY 20TH CENTURY (Summary)

The city amphitheater position of terrain, houses are placed in neighborhoods with dense structure with densely located houses - maalas, and in peripheral neighborhoods distance between houses was bigger.

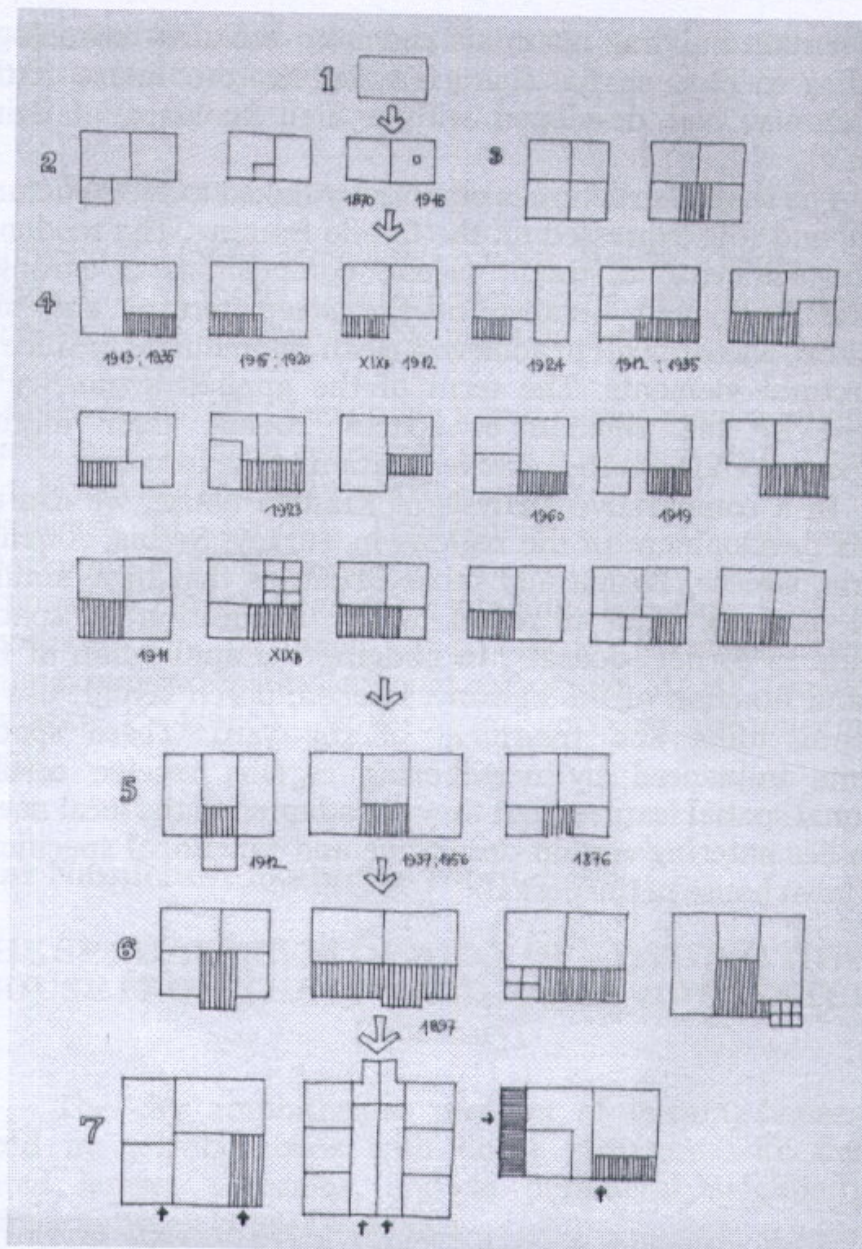
Spatial conception of the house is predicted according to the tradition of the building, from the needs of the family in terms of economic opportunities, site conditions in the form of the street and neighboring buildings, orientation, insolation, the

ПРОСТОРНИОТ РАЗВОЈ НА КРАТОВСКАТА ГРАДСКА КУЌА

use of certain building materials and from building technology. According to their spatial characteristics Kratovo house of the 19th century, had developed with a high standard of living culture.

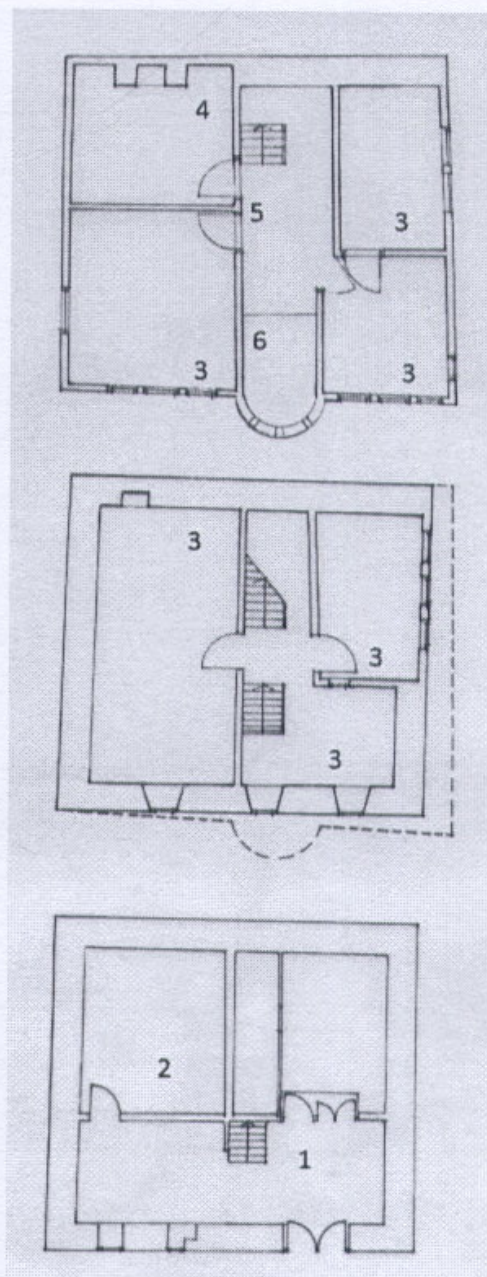
The spatial structure is organically linked to the structural system, and it is expressed on the facade framing. The tendency towards achieving aesthetic façade composition is strongly expressed, although because of the steep terrain and site conditions, was difficult to achieve a clean symmetrical balance of architectural elements. The term of the applied symmetry is achieved by the position of spaces, rooms, their mutual arrangement and with the relative position of the balcony.

In a comparative analysis of Kratovo house, we can do with its development of the regions in Turkey, Serbia, Albania, Bulgaria, Greece, Bosnia and other countries that have similar spatial features. First it refers to the application of spatial elements as corner -doksat , in nudging the application of the form and function of the balcony, kitchen, porch layout, use of bathroom, toilet and treatment of the yard. These spatial elements influenced by neighboring regions receive certain functional spatial features, but they are adapted to the local needs of families entering certain decorative and functional specificity of the town house of the period.

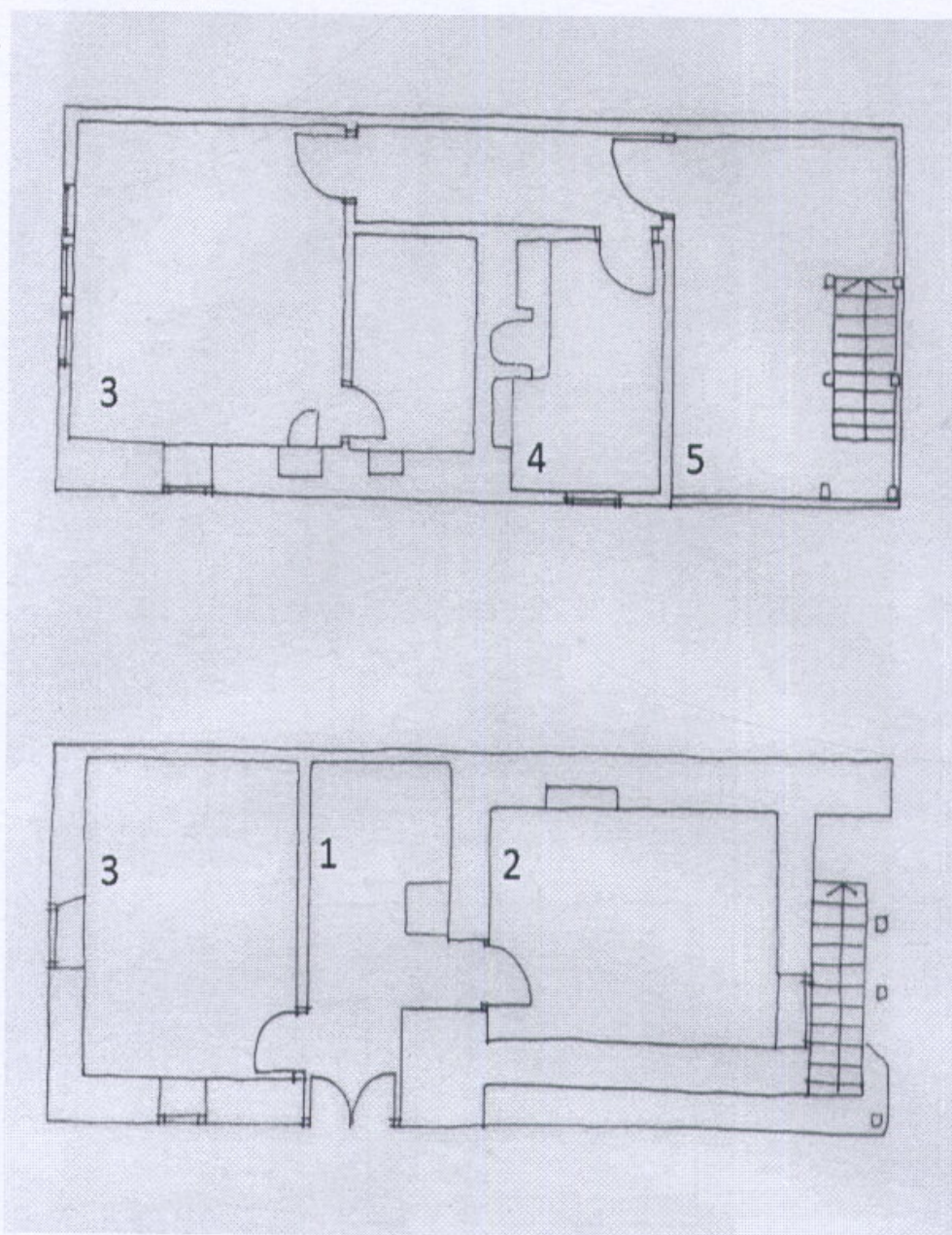

цр. 1. шема на типови на селски куќи во Кратовско:
 1. едноделна; 2. дводелна; 3. повеќеделна; 4. приземна со чардак;
 5. основа на кат со средишно поставен чардак; 6. основа на кат со
 доминација на површината на чардакот; 7. двојна куќа - братска.

ПРОСТОРНИОТ РАЗВОЈ НА КРАТОВСКАТА ГРАДСКА КУЌА

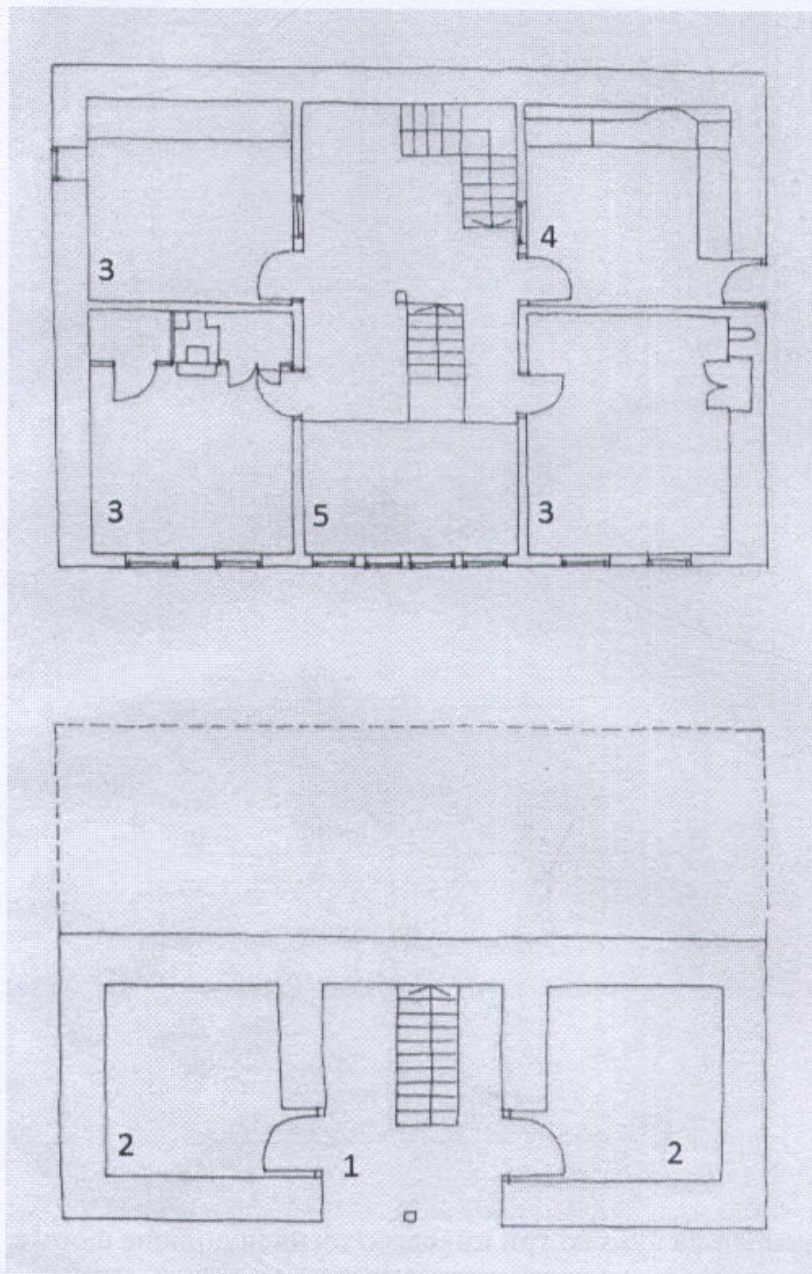

цр. 2. основи на куќа во три нивоа, со симетрична просторна концепција
(1. трем; 2. земник; 3. одаја; 4. куќа - кујна; 5. чардак; 6. кошк)

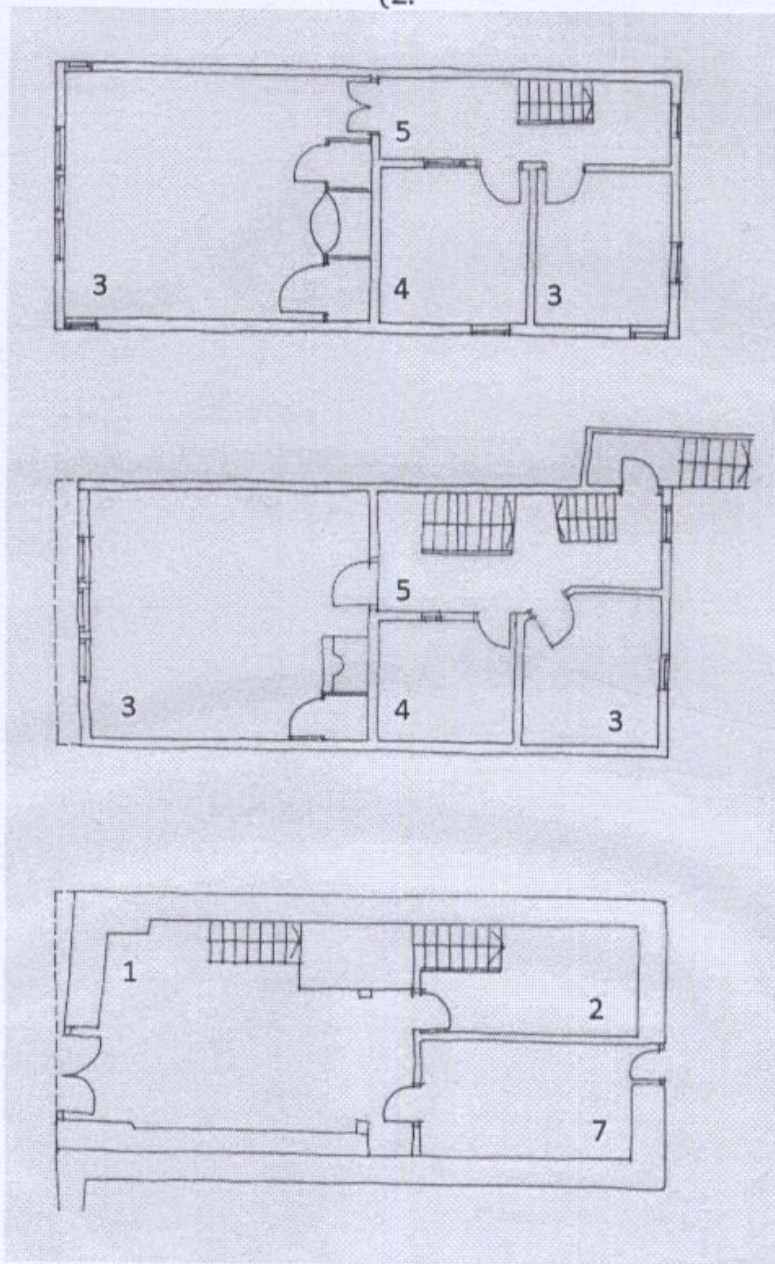
цр. 3. основи на куќа во две нивоа, со асиметричен распоред на просториите
(1. трем; 2. земник; 3. одаја; 4. куќа - кујна; 5. чардак)

ПРОСТОРНИОТ РАЗВОЈ НА КРАТОВСКАТА ГРАДСКА КУЌА

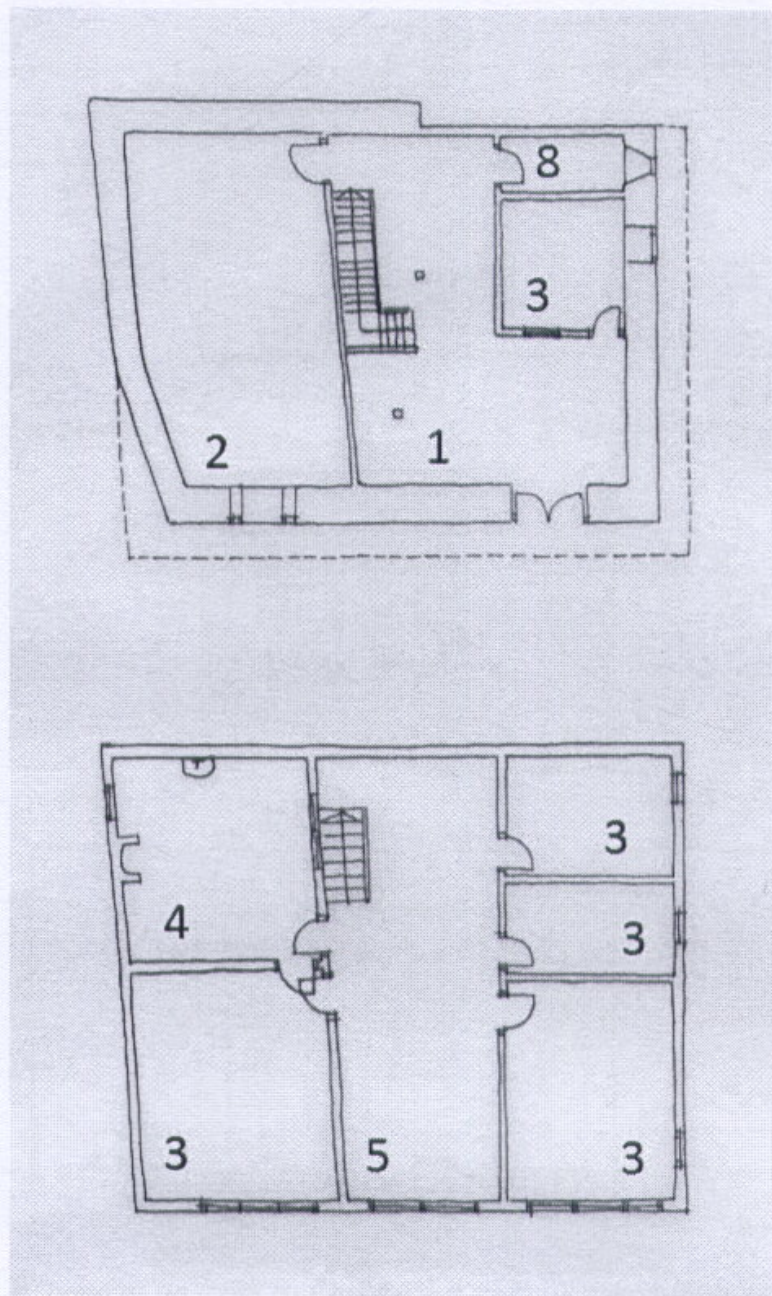
цр. 4. основи на куќа во две нивоа, со вкопан подрум
(1. трем; 2. земник; 3. одаја; 4. куќа - кујна; 5. чардак)

(2.)

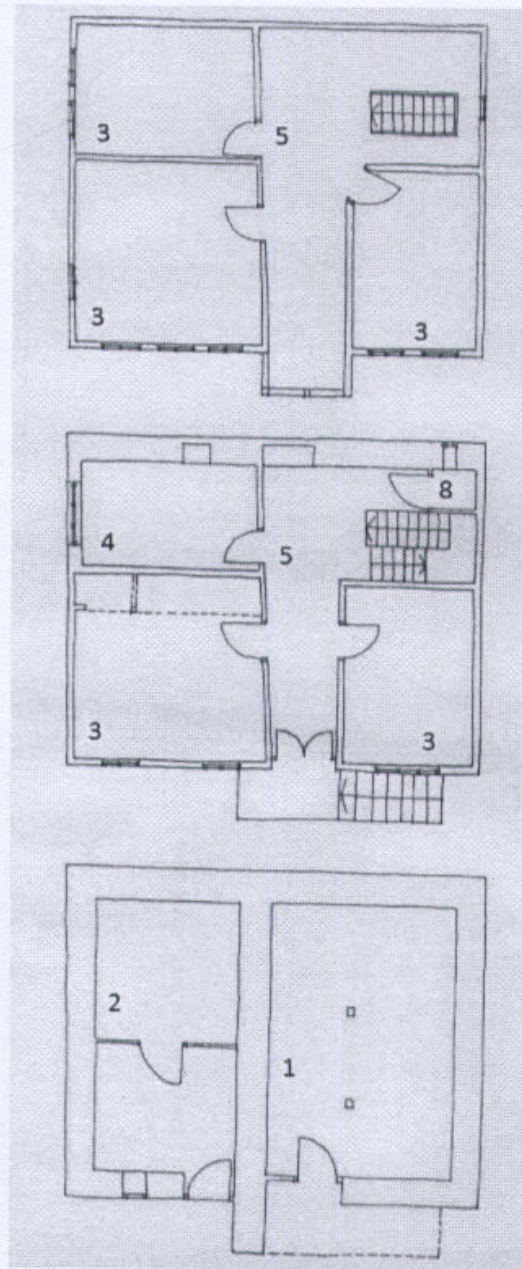

цр. 5. основи на куќа во три нивоа, со тесна подолжна форма, од асиметричен тип
(1. трем; 2. земник; 3. одаја; 4. куќа - кујна; 5. чардак; 7. дуќан)

ПРОСТОРНИОТ РАЗВОЈ НА КРАТОВСКАТА ГРАДСКА КУЌА

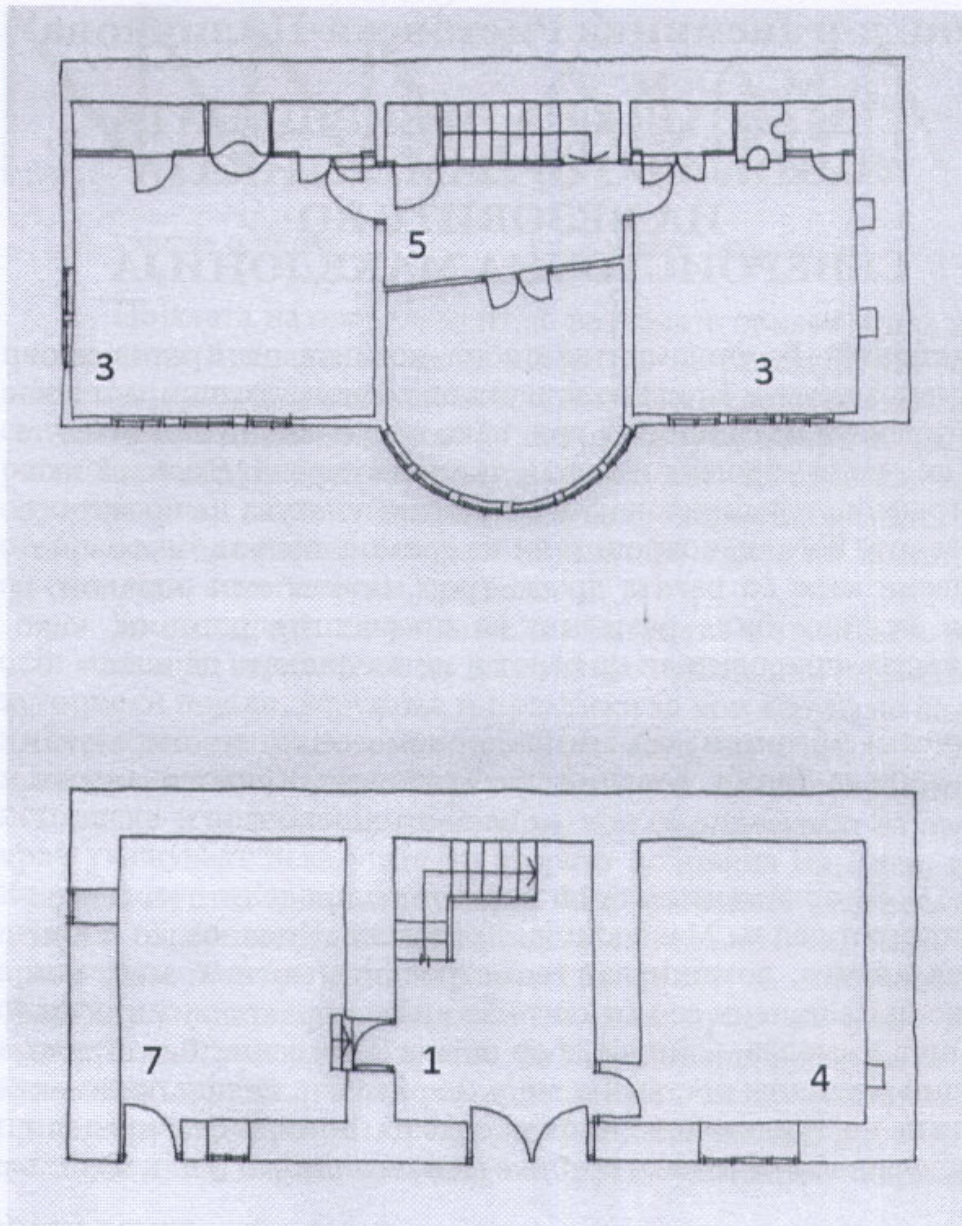

цр. 6. основи на куќа во две нивоа со симетричен распоред на кат
(1. трем; 2. земник; 3. одаја; 4. куќа - кујна; 5. чардак; 8. нужник)

цр. 7. основи на куќа во три нивоа, асиметричен тип на основа
(1. трем; 2. земник; 3. одаја; 4. куќа - кујна; 5. чардак; 8. нужник)

ПРОСТОРНИОТ РАЗВОЈ НА КРАТОВСКАТА ГРАДСКА КУЌА

цр. 8. основи на куќа со приземје и кат со симетрична основа,
средишно поставен чардак
(1. трем; 2. земник; 3. одаја; 4. куќа - кујна; 5. чардак; 7. дуќан)

ISSN 1857 - 5374